

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 3 lipca 2024 r.

Poz. 3654

UCHWAŁA NR III/16/2024 RADY GMINY JERZMANOWA

z dnia 19 czerwca 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2024 - 2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 t.j.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 t.j.) Rada Gminy Jerzmanowa uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2024-2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

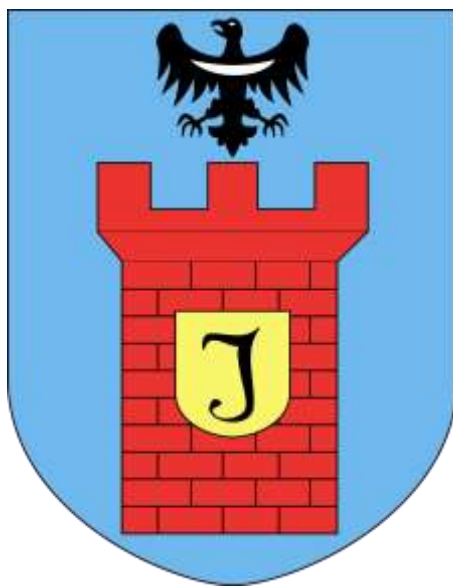
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jerzmanowa

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady:
Marcin Wojciechowski

Załącznik do uchwały Nr III/16/2024
Rady Gminy Jerzmanowa
z dnia 19 czerwca 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JERZMANOWA NA LATA 2024-2027

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

LISTOPAD 2023

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie ponadlokalnym	15
5.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	15
5.3. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Jerzmanowa ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	18
5.3.1. Charakterystyka gminy.....	18
5.3.2. Zarys historii gminy.....	19
5.4. Krajobraz kulturowy – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	20
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	29
5.5.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków	30
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	31
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	34
5.6.1. Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków.....	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	38
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	40
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	42
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	43
9.1. Dotacje.....	44
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	46
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	49
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe.....	50
10. Bibliografia.....	52
11. Spis tabel i zdjęć.....	52
12. Załączniki	53

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2024-2027, zwanego w dalszej części opracowania GPOnZ jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Jerzmanowa. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

GPOnZ sporządzany jest przez Wójta, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2016-2019, który został przyjęty Uchwałą Nr XX/147/2016 Rady Gminy Jerzmanowa z dnia 13 kwietnia 2016 r. oraz Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020-2023 przyjętego Uchwałą Nr XXVIII/194/2020 Rady Gminy Jerzmanowa z dnia 25 czerwca 2020 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. z 2022 r. poz. 840), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **Art. 89**, który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2023 r. poz. 40), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, które bezpośrednio odsyłają lub nawiązują do przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

Poniżej przedstawiono dokumenty na poziomie ogólnokrajowym, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez radę Ministrów w dniu 01.12.2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

- Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

- Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości

i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach drugiego celu szczegółowego SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz takie, których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

– Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – obejmuje takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.

– Niepodległa – jest to projekt budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.

– Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – ma na celu wspieranie działalności klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania

więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.: Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Jerzmanowa wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024;
- powiatowym: nie ma obecnie obowiązujących dokumentów opracowanych dla powiatu głogowskiego, które są zgodne z ramami czasowymi obowiązującego GPOnZ.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 została przyjęta uchwałą nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. Dokument wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Jako cele strategiczne wyznaczono między innymi:

Cel strategiczny: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Konkretyzacją tych celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

Cel operacyjny: Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego.

Przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych:

- Wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.
- Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.
- Wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

• Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r.

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r.

Wśród wyznaczonych czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa jeden związany jest z dziedzictwem kulturowym: Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne:

- przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność;
- obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia;
- najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego;
- cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie;
- zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań;
- zasoby kopalin użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane;
- zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary.

W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny

czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. W Planie nie wskazano konkretnych obiektów.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Postulaty kierowane do gmin:

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.
2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).
3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez:
 - 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi,
 - 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu.
6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

• Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024 został przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XXXIV/686/21 z dnia 24 czerwca 2021 r.

Jest to podstawowy dokument służący inicjowaniu, wspieraniu oraz koordynowaniu prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego przez jednostki samorządu terytorialnego.

Głównym celem Programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, zgodnie z kompetencjami Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym, dziedzictwo to jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa.

Wyznaczone cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

Priorytety:

1. Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.
2. Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.
3. Budowanie i wzmocnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 2: Wzmocnienie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego.

Priorytety:

1. Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.
2. Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.
3. Wzmocnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie ponadlokalnym

• Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 (Strategia ZIT LGOF)

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027 została opracowana w 2021 r. jako dokument w pierwszej wersji. Wersja ostateczna dokumentu została podana do konsultacji publicznych w grudniu 2023 r.

Dokument wskazuje, że pod względem liczby zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Stanowi to o potencjale turystycznym regionu. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne – zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowania zieleni – parki i ogrody (12%). Równocześnie w analizie SWOT w punkcie zasoby wskazano, że wiele obiektów zabytkowych wymaga rewitalizacji.

Strategia ZIT LGOF za jeden z postulowanych celów wskazuje utworzenie wspólnego produktu turystycznego, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Podkreślana jest rola rewitalizacji terenów atrakcyjnych turystycznie, posiadających walory zarówno przyrodnicze, kulturalne jak i historyczne oraz budowa infrastruktury towarzyszącej.

5.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jerzmanowa

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jerzmanowa zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXIII/233/2020 z 16 grudnia 2020 r.

Studium to podstawowy dokument planistyczny szczebla lokalnego, opisującym stan zagospodarowania przestrzeni oraz definiujący kierunki realizowania polityki przestrzennej gminy. Celem Studium jest określenie polityki przestrzennej Gminy Jerzmanowa, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, jednak stanowi merytoryczną podstawę dla sporządzenia i uchwalenia planów miejscowych.

Studium określa szereg celów polityki przestrzennej gminy, jednak w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego ważne są w szczególności cele:

- 1) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy,
- 2) stworzenie warunków przestrzennych dla aktywizacji rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia, przede wszystkim poprzez dalszy rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury technicznej i porolni czego majątku trwałego oraz kwalifikacji miejscowej siły roboczej, zasobów surowców, przy uwzględnieniu celu wymienionego w pkt. 2 (kształtowanie zrównoważonego rozwoju),

W dalszej części Studium określa najważniejsze uwarunkowania wynikające z zasobów i walorów środowiska kulturowego. Są one następujące:

1. Rejestr zabytków obejmuje 19 zabytków nieruchomości. Stwarza to określone ograniczenia w działaniach dotyczących tych obiektów zabytkowych i ich otoczenia oraz wymaga uzyskiwania pozwolenia właściwego konserwatora zabytków (np. w przypadku modernizacji budynku).
2. Na obszarze gminy Jerzmanowa zidentyfikowano 202 niearcheologicznych obiektów zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków. Najliczniej występują one we wsi Jaczów.

Wśród obiektów zabytkowych przeważają domy mieszkalne, co stanowi ponad 36% wszystkich obiektów. Zabytkowe walory obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków powinny być uwzględniane w przypadku modernizacji, remontów lub zmiany funkcji tych obiektów i zespołów.

3. Na obszarze gminy Jerzmanowa znajduje się 110 stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków. Stwarzają one pewne ograniczenia we wprowadzaniu różnych sposobów zagospodarowania, jeśli wiążą się one z robotami ziemnymi (konieczność uzgodnienia realizacji przedsięwzięcia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków i odpowiedniego zabezpieczenia stanowiska). Trzy z tych stanowisk zakwalifikowano do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej.

Dodatkowo walory zabytkowe i kulturowe gminy wskazują, że na obszarze Gminy Jerzmanowa występują obszary, które z uwagi na wartościowy kulturowo charakter istniejącego zagospodarowania, należałoby objąć ochroną konserwatorską w formie następujących stref ochrony konserwatorskiej: strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefą „B” ochrony konserwatorskiej, strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej i strefą ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej oraz objąć ochroną obszary leżące poza ww. strefami ochrony konserwatorskiej w strefie „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego, nie będącej strefą ochrony konserwatorskiej w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

• Sołeckie Strategie Rozwoju Wsi

W ślektwach Bądzów, Kurów Mały oraz Smardzów odbyły się aktualizacje Sołeckich Strategii Rozwoju Wsi. Opracowane dokumenty zostały przez Grupy Odnowy Wsi sołectw: Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Bądzów wraz z przysiółkiem Golowice na lata 2020-2030, Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Kurów Mały na lata 2020-2030, Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Smardzów na lata 2020-2030.

Jest to dokument operacyjny, określający plan, strategię działań społeczno-gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Strategia skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony.

Konstrukcja dokumentu opiera się na kilku zasadniczych komponentach, są to: ogólna charakterystyka miejscowości, analiza zasobów miejscowości służącą przedstawieniu stanu rzeczywistego, analizę SWOT, planowane kierunki rozwoju wsi; plan inwestycyjny w kontekście uwzględnienia kierunków rozwoju miejscowości.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój.

Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że plan rozwoju miejscowości powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

• Strategia Rozwoju Gminy Jerzmanowa na lata 2015-2025

Strategia Rozwoju Gminy Jerzmanowa na lata 2015-2025 została przyjęta Uchwałą Nr XIII/101/2015 Rady Gminy Jerzmanowa z dnia 28 października 2015 r.

Strategia jest jednym z najważniejszych lokalnych dokumentów strategicznych, wyznaczających podstawowe kierunki rozwoju gminy i lokalnej społeczności w perspektywie najbliższych 10 lat.

Wyznaczona wizja: „Wszystko na miejscu”. Rozumiana m.in. jako: aktywność w ramach działalności kulturowej, rozrywkowej, rekreacyjnej i sportowej, dostępność dobrze rozwiniętej i przystosowanej infrastruktury technicznej gminy, infrastruktury drogowej, kulturalnej, społecznej czy sportowej,

Rozwinięciem wizji jest w każdym przypadku misja, która służy określeniu tego, co wynika realizacji Strategii uzyskują mieszkańcy. Misja ma na celu określić charakter gminy, zdefiniować najważniejsze obszary stabilizacji, wzrostu, a także wskazać jej podstawowe atuty.

Misja Gminy Jerzmanowa: „Poprzez nowoczesne zarządzanie we wszystkich dziedzinach społecznych, rozpoczynając od szeroko pojętej kwestii kultury, kończąc na podstawowym bezpieczeństwie mieszkańców (..)”.

Cel nadrzędny: Bezpieczeństwo i satysfakcja mieszkańców.

Uwzględniając wizję, misję i cel nadrzędny, należy określić katalog celów strategicznych i operacyjnych dla Gminy Jerzmanowa. Poniżej wskazano zadania, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- Aktywizacja i wsparcie dla działalności kół gospodyń wiejskich poszczególnych sołectw.
- Opracowanie i aktualizacja planów odnowy i strategii rozwoju poszczególnych miejscowości Gminy Jerzmanowa.
- Opracowanie Planu Rozwoju Ścieżek Rowerowo-Rekreacyjnych Gminy Jerzmanowa – wyznaczenie traktu ścieżek, oznakowanie ścieżek.
- Kompleksowe połączenia miejscowości gminnych i pozagminnych jako osobne trasy wzdłuż dróg gminnych i powiatowych w zakresie ścieżek rowerowych.
- Rozwój zaplecza rowerowego (parkingi, postoje, wiaty).
- Współpraca z powiatem głogowskim w celu rozwoju wybranych szlaków rowerowo-rekreacyjnych.
- Modernizacja strony internetowej Gminy Jerzmanowa pod kątem turysty.
- Montaż tablic informacyjnych przy najważniejszych obiektach turystycznych na terenie gminy.
- Polepszenie warunków rekreacyjnych Gminy Jerzmanowa – stworzenie marki poprzez budowę placu rozrywkowego na terenie gminy.
- Przygotowanie i wydanie folderu promocyjnego Gminy Jerzmanowa pod kątem atrakcji turystycznych.
- Rozwój infrastruktury dotyczącej szklaku św. Jakuba.
- Rozwój infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej.
- Rozwój turystyki jednodniowej jako oferta dla mieszkańców sąsiednich gmin, miast.
- System promocji szlaków pieszych i rowerowych Gminy Jerzmanowa.
- Utworzenie Planu Ścieżek Turystycznych Gminy Jerzmanowa.
- Utworzenie profilu turystycznego Gminy Jerzmanowa w mediach społecznościowych.
- Wygospodarowanie terenu pod rozwój infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej.
- Badanie potrzeb mieszkańców pod kątem organizacji wydarzeń integracyjno-rozrywkowych.
- Organizacja miejsc integracyjno-rozrywkowych przy obiektach kulturalnych Gminy Jerzmanowa (świetlice wiejskie, Wiejskie Domy Kultury).
- Organizacja lokalnego kalendarza imprez w sołectwach (jednoroczna standardowa impreza w poszczególnych sołectwach).
- Zapewnienie wszystkim miejscowościom w gminie bazy lokalowej, przeznaczonej na organizowanie imprez okolicznościowych.
- Organizacja spotkań tematycznych w ramach działalności samorządowych instytucji kultury.
- Organizacja i obchody Biegu Gęsi.
- Organizacja i obchody gminnych dożynek.
- Organizacja i obchody Turniejów Wsi.
- Organizacja i obchody Dnia Ziemiaka.
- Organizacja i obchody sołeckich świąt.
- Utworzenie stowarzyszeń przyjaciół poszczególnych sołectw Gminy Jerzmanowa celem kultywowania lokalnych tradycji.
- Wsparcie funkcjonowania zespołu Jaczowiacy.
- Zbudowanie wyróżnika gminnej tradycji lokalnej.
- Doposażenie gminnych obiektów kulturalnych.
- Opracowanie Gminnego Programu Kulturalnego przez samorządowe instytucje kultury.

- Opracowanie Gminnego Systemu Zarządzania Obiektami Użyteczności Kulturalnej w Gminie Jerzmanowa.
- Organizacja wyjazdów do instytucji kultury dla mieszkańców.
- Przywracanie do stanu świetności obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Jerzmanowa.
- Regulacja statusu świetlic wiejskich w poszczególnych miejscowościach.
- Rozwój bazy kulturalnej i świetlicowej Gminy Jerzmanowa.
- Rozszerzenie działalności bibliotek.
- Rozszerzenie oferty kulturalnej dla mieszkańców gminy.
- Uaktywnienie działalności świetlic wiejskich.
- Wspieranie działalności kulturalnej organizacji działających na terenie wsi.
- Współpraca Gminnego Centrum Kultury w Jerzmanowej z innymi jednostkami.
- Zwiększenie atrakcyjności imprez kulturalnych Gminy Jerzmanowa poprzez organizację lokalnego kalendarza imprez w sołectwach (jednoroczna standardowa impreza w poszczególnych sołectwach).
- Opracowanie systemu promocji szlaków pieszych i rowerowych Gminy Jerzmanowa.

5.3. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Jerzmanowa ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.3.1. Charakterystyka gminy

Gmina Jerzmanowa jest to gmina wiejska położona jest w północnej części województwa dolnośląskiego i południowej części powiatu głogowskiego (na południe od miasta Głogowa). Graniczy z gminami: miejską Głogów, wiejską Głogów i wiejską Żukowice w powiecie głogowskim, a także z gminami miejsko-wiejską Polkowice oraz wiejską: Grębocice i Radwanice w powiecie polkowickim.

Położona jest między dwoma dużymi ośrodkami miejskoprzemysłowymi, jakimi są Głogów i Polkowice, stanowiącymi główne elementy sieci osadniczej północnej części Legnicko-Głogowskiego Zagłębia Miedziowego (LGOM).

W skład gminy wchodzi 13 miejscowości: Bądzów, Gaiki, Golowice, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice, Kurów Mały, Łagoszów Mały, Maniów, Modła, Potoczek, Smardzów i Zofiówka.

Obszar gminy Jerzmanowa położony jest w zasięgu Grzbietu Dalkowskiego stanowiącego – jako mikroregion – część mezoregionu Wzgórz Dalkowskich, o pagórkowatej lub falistej rzeźbie. Najwyższe wzniesienia przekraczają 200 m n.p.m. (najwyższy punkt – 229,9 m n.p.m.). Prawie płaska południowo-zachodnia część gminy wchodzi w zasięg mezoregionu Równiny Szprotawy. Najniżej położony obszar gminy (około 136 m n.p.m.) leży w sąsiedztwie potoku Kłębanówka, przy południowej granicy gminy.

Na terenie gminy brak jest jednego głównego cieków, który wyznaczałby wyraźną oś hydrograficzną gminy. Do większych cieków należą: w części północnej gminy: Rzuchońska Struga, Biegnica i Sępólna (Stępólna), będące lewobrzeźnymi dopływami Odry; w części południowej: Kłębanówka, będąca prawobrzeźnym dopływem Szprotawy (dopływ Bobru); we wschodniej części gminy występują cieków będące dopływami Rudnej (dopływ Odry) i Moskorzynki (dopływ Rudnej). Wody powierzchniowe w całości należą do lewobrzeżnej zlewni środkowej Odry.

Na prawie całym obszarze gminy występują złoża rud miedzi, które przewidziane są do eksploatacji. Na obszarze gminy występują także surowce pospolite: ility i kruszywo naturalne, które mają pewne znaczenie gospodarcze. Złoża tych surowców są przedmiotem eksploatacji, co bezpośrednio wpływa na stan zachowania wszystkich obiektów budowlanych na terenie gminy.

Na terenie Gminy Jerzmanowa nie ustanowiono żadnych obszarów chronionych oraz sieci Econet – Polska obejmującej obszary o zachowanych walorach przyrodniczych, posiadające zdolność utrzymania równowagi ekologicznej oraz tereny pomocne w zachowaniu tych cech na obszarach sąsiednich.

Przez obszar gminy prowadzi szlak turystyczny „Polskiej Miedzi”, co podnosi walory krajoznawcze regionu i sprzyja udostępnianiu jego wartości poznawczych, związanych z rzeźbą polodowcową centralnej części Niżu Polskiego.

Krzewieniem kultury zajmuje się Gminne Centrum Kultury w Jerzmanowej z siedzibą w Jerzmanowej ul. Głogowska 8 (GCK). Jest to samorządowa instytucja kultury, której statutowym zadaniem jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju kultury w gminie Jerzmanowa, a poprzez współpracę z innymi instytucjami kultury także poza nią.

GCK w Jerzmanowej jest administratorem świetlic wiejskich i Wiejskich Domów Kultury znajdujących się na terenie gminy Jerzmanowa. Sprawuje także nadzór nad funkcjonowaniem Gminnej Biblioteki Publicznej w Jerzmanowej jej filii w Jaczowie oraz Zespołem Ludowym Jaczowiacy.

5.3.2. Zarys historii gminy¹

Historia Gminy Jerzmanowa od wieków nierozdzielnie związana jest z Głogowem, największym ośrodkiem miejskim w jej otoczeniu oraz drugim w tej części Śląska. Rejon Głogowa, w tym teren dzisiejszej gminy Jerzmanowa, ze względu na dobre warunki glebowe został zasiedlony bardzo wcześnie. W okresie poprzedzającym powstanie państwa polskiego zamieszkiwali go Dziadoszanie, będący jednym z głównych plemion Dolnego Śląska.

Najstarszą informacją o tym plemieniu podaje Zapiska karolińska zwana Geografem Bawarskim, datowana na połowę IX w. Następne wzmianki źródłowe znajdują się w dokumencie Ottona I z 971 r. O wczesnym osadnictwie na tym terenie świadczą stanowiska archeologiczne zinwentaryzowane na terenie gminy. Wyraźnie większe skupiska śladów osadnictwa i osad znaleziono w bezpośrednim otoczeniu Głogowa, głównie w Jaczowie.

W 2 połowie XIII w. i w początkach XIV w. w ramach znacznego ożywienia gospodarczego Śląska, w okolicach Głogowa, powstało bardzo wiele nowych wsi, stanowiących własność książęcą, które drogą darowizn zaczęły przechodzić przede wszystkim na własność biskupstwa wrocławskiego. Zakładało ono także własne osady i w 1305 r. było właścicielem szeregu wsi na terenie obecnej gminy Jerzmanowa: Bądzowa, Jaczowa, Jerzmanowej, Łagoszowa Małego, Potoczka. Pierwsza wzmianka o Jerzmanowej i istniejącym już wówczas kościele parafialnym pochodzi z 1366 r. Początkowo miejscowość należała prawdopodobnie do rodziny Knoblochsdorfów, później przeszła na własność rodziny von Loosów, którzy rezydowali tu najdłużej. Biskupstwo wrocławskie w XIV w. miało w swoim posiadaniu 60 osad znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie Głogowa. Rozwinęła się także własność ziemską, przynależna do mieszczan. W 1 połowie XIV w. mieszczanie głogowscy byli właścicielami m.in. wsi Maniów.

Pod koniec XVI w. dążenie do komasacji ziemi i powiększania lityfundii ziemskich doprowadziło do zagospodarowania lasów i nieużytków oraz rugowania drogą wykupów drobnego rycerstwa i szlachty. Zjawisko to związane było z ożywionym ruchem kolonizacyjnym, w wyniku którego powstawały nowe wsie, przeważnie owalnice i ulicówki. Obok układu żniwowego rozwijać się zaczął również układ łąnowy, typowy dla osad zakładanych na tzw. surowym korzeniu. W XV w. fala kolonizacyjna dobiegła końca i znacznie większą uwagę zwracano na lokowanie kmieci na dotychczasowych gruntach, niż na zakładanie nowych osad. Proces kolonizacyjny zahamowany został zresztą przez najazd husytów i towarzyszące mu spustoszenia, w wyniku których 25 gruntów uprawnych legło odłogiem.

Nowy etap osadnictwa rozpoczął się w XVI w., kiedy to zrezygnowano z odbudowy wsi w ich dawnym wyglądzie i zaczęto tworzyć nowy system osadniczy, zwany folwarczno-pańszczyźnianym. Lokowano

¹ Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020-2023

wówczas niepełnorodnych kmieci, lecz zarodników i chałupników posiadających niewielkie działki ziemi. W okolicach Głogowa powstały wówczas nowe osady o charakterze nieregularnym i rozproszonym, nie posiadające wyraźnych granic. Na terenie obecnej Gminy Jerzmanowa były to: Smardzów (1507) i Kurowice (1580). Metrykę szesnastowieczną posiadają także prawdopodobnie: Bądzów i Łagoszów Mały, chociaż nie zostały one odnotowane w dokumentach.

Od lat sześćdziesiątych XVI w. aktywnie rozwijał się tu luteranizm, zwłaszcza w Jaczowie. Dopiero po wojnie trzydziestoletniej katolicyzm zaczął odzyskiwać swe wcześniejsze znaczenie. Wojna ta przyniosła ogromne zniszczenia w Jerzmanowej i okolicach. W końcu XVIII w. Głogów stanowił centralny ośrodek regionalny dla północnego Śląska i utrzymywał się przede wszystkim z wymiany handlowej oraz z dochodów z wielkiej własności ziemskiej.

Rolnictwo głogowskie po zajęciu Śląska przez Fryderyka II zaczęło się intensywnie rozwijać. Rozpoczęto tu gruntowne prace melioracyjne, przeprowadzono komasację rozproszonych gruntów, zagospodarowano ugory. Jednymi z 18 wsi należących wówczas do Głogowa były: Jaczów i Smardzów. W rejonie głogowskim uprawiano wtedy żyto, owies, jęczmień, pszenicę; w gospodarce hodowlanej rejon ten zajmował przodującą pozycję na Dolnym Śląsku. Rozwijała się tu przede wszystkim hodowla wołów, krów i owiec. Struktura rzemiosła wiejskiego odbiegała nieco od struktury właściwej dla całego Śląska, o czym decydował udział małych zakładów spożywczych i chemicznych. Kampania napoleońska i ponad siedmioletnia wojna napoleońska odbiły się negatywnie na Głogowie i miejscowościach położonych wokół niego. W tym okresie na skutek epidemii zmarło bardzo wielu mieszkańców, m.in. w Jaczowie.

W 1814 r. po rosyjsko-pruskim oblężeniu Francuzi podpisali akt kapitulacji głogowskiej twierdzy. Wydarzenie to miało miejsce w Jaczowie. Kolejne lata XIX w. były okresem względnej stabilizacji i rozwoju okolic Jerzmanowej.

Na przełomie XIX i XX w. na terenach gminy Jerzmanowa miały miejsce procesy intensywnego rozwoju przede wszystkim produkcji rolnej, w części przemysłowej. W latach 1906-1907 Jerzmanowa została zelektryfikowana poprzez przyłączenia do elektrowni miejskiej w Głogowie. Duże ożywienie przyniosło wybudowanie w 1928 r. szosy, biegnącej z Głogowa do Nowego Osiedla przez Jaczów i Jerzmanową dla połączenia z szosą Berlin-Wrocław.

Po II wojnie światowej, która skutkowała tu ogromnymi przekształceniami struktury społecznej i gospodarczej, zasadnicze zmiany w dzisiejszym terenie gminy uwarunkowane były rozwojem Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego i poszczególnych zakładów, związanych z eksploatacją rud miedzi oraz ich przetwórstwem.

5.4. Krajobraz kulturowy – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalny, indywidualny wizerunek miejsca, będący syntezą elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej mieszkańców, identyfikującej jednostkę z określonym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, bazującej na świadomości historycznej i tradycji z nią związanej. Określenie tożsamości kulturowej jest teraz – w dobie upodmiotowienia się społeczności lokalnych postrzegających swój region, jako małą ojczyznę – szczególnie ważne.

Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz z jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać

deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką.

W tej części przedstawiono najcenniejsze obiekty znajdujące się w Gminie Jerzmanowa, czyli te, które wpisane są do rejestru zabytków. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Jerzmanowa prezentują zróżnicowany stan zachowania.

Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie

Kościół wzmiankowany w 1291 r., wzniesiony w XIII w., rozbudowany w XIV i XV w., powiększony o kruchtę południową w początkach XVI w. Budynek orientowany, murowany z cegły i kamienia – w dolnych partiach ścian prezbiterium, jednonawowy, z węższym prezbiterium na rzucie prostokąta i wieżą w fasadzie, nakrytą dwuspadowo. Na wieży – dzwon z 1860 r., pochodzący z innego kościoła. Wnętrze nawy nakryte jest sklepieniem sieciowym w formie okrągłolucznej w przekroju kolebki z lunetami, pokrytej potrójnym duktem żeber.

Kościół posiada barokowe wyposażenie: ołtarz główny regencyjny, z 2 ów. XVIII w., z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego w otoczeniu papieża, króla z orszakiem oraz figurami świętych: Mikołaja, Walentego, Szymona i Judy Tadeusza; ambona; kamienna gotycka chrzcielnica kielichowa z 4 ów. XIII w. – jeden z najcenniejszych zabytków; grobowce: proboszcza Caspara Sartoriusa z 1692 r. oraz Franza Josepha Lercha zmarłego w 1758 r. Pod tynkiem ścian i sklepienia zachowana jest kompletna, późnośredniowieczna polichromia na podbiałej wapiennej. Malowidła sklepienne pokrywają całość pól sklepiennych i żeber, tworząc spójny program ideowy. Przecięcia żeber opatrzone motywami czterolistnych i trójlistnych koniczyn, symbolizujących odpowiednio Czterech Ewangelistów oraz Trójcę Świętą.²

² Inicjatywy Jerzmanowskie, Nr 4(22)2020, s. 10

<https://www.jerzmanowa.com.pl/assets/jerzmanowa/media/files/90e8d134-5daa-42bb-a9f3-4317c6d1f7ea/inicjatywy-jerzmanowskie-nr-22.pdf>

Cmentarz przykościelny otoczony jest kamienno-ceglanym, oszkarpowanym murem. Między bramą i boczną furką, w niszy muru, ustawiony jest krzyż pokutny, przeniesiony w 1936 r., poprzedniego miejsca przy drodze Głogów-Nowe Osiedle. Obok kościoła stoi barokowa figura Jana Nepomucena z 1729 r.

Kościół jest jednym z najstarszych zabytków na Ziemi Głogowskiej. Z pierwszego założenia zachowała się płn. ściana od łuku tęczowego do wieży, z zamurowanym portalem. Z późnego średniowiecza pochodzi kruchta dostawiona do pld. ściany nawy, z ozdobnym szczytem. Odkrycie i konserwacja malowideł sklepiennych, następnie polichromii ukrytych pod tynkiem na ścianach kościoła, przywróci polskiej kulturze spójnie zachowany zabytek średniowieczny o ogromnej wartości

Kościół zachowany jest w stanie dobrym, poddawany jest konserwacji i renowacji zgodnie z bieżącymi potrzebami. W 2013 r. – prace konserwatorskie nad sklepieniem sieciowym, od 2017 r. prowadzone są prace przy średniowiecznych polichromiach sklepienia.

Kostnica w Jaczowie (przy kościele)

Zdjęcie nr 3. Kostnica w Jaczowie (przy kościele)

Kostnica – mauzoleum zlokalizowana na wsch. od kościoła przy murze cmentarnym, pochodzi z 2 poł. XVIII w. Budowla na planie prostokąta, nakryta wysokim, czterosпадowym dachem, z obszernym otworem bramnym zamkniętym odcinkiem łuku – w fasadzie. Zbudowana z cegły, tynkowana. Obiekt cechuje się w miarę dobrym stanem zachowania; wynika z renowacji jaka została wykonana w ramach współpracy Parafii ze spółką z udziałem Skarbu Państwa.

Kościół filialny pw. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej³

Zdjęcia nr 4, 5. Kościół filialny pw. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej

Kościół wzmiankowany jest w źródłach w 1376 r. Obecna budowla pochodzi z końca XV w., nosi cechy architektury gotyckiej; wieża dobudowana została w pocz. XVI w. Podczas reformacji w połowie XVI w. kościół przeszedł w ręce ewangelików, w 1654 r. został zwrócony katolikom.

³ Bogna Oszczanowska, OT NID we Wrocławiu, 01.09.2014 r.

Kościół wzniesiony z kamienia i częściowo z cegły; szczyty oraz fragmenty ścian – tynkowane. Jest to budowla jednonawowa, z kwadratowym prezbiterium oraz obszerną wieżą i zakrystią od północy. Nawa i prezbiterium nakryte zostały dachami dwuspadowymi (wspólnie z zakrystią i salką katechetyczną), wieża – dachem czterospadowym z latarnią. Wejście główne ujęte ościeżami z zamknięciem w tzw. „ośli grzbiet”; otwory okienne w tynkowych opaskach. W kościele zachowały się całopostaciowe, manierystyczne płyty nagrobne Georga von Mutschelnitz (zm. w 1626 r.) oraz Barbary von Mutschelnitz (zm. w 1605 r.).

Zabytkiem wpisanym do rejestru zabytków jest również przykościelny cmentarz wraz z murem, usytuowany wokół kościoła. Założony w XVI w., na powierzchni 0,18 ha. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1605 r. Pierwotny układ nie zachowany, pozostały cztery nagrobki i epitafia z XVIII w. i z końca XIX w. Cmentarz otoczony kamiennym murem z parapetem, częściowo tynkowanym, z widocznymi śladami pozostałości po płytach nagrobnych.

Kościół restaurowany był w XIX w. W 1982 r. dobudowano salkę katechetyczną. Remont kapitalny polegający na wzmocnieniu konstrukcji kościoła, wymianie dachu i tynków przeprowadzono w 2006 r. na bieżąco prowadzone są wymagane użytkowaniem prace remontowe. Kościół prezentuje dobry stan zachowania.

Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Kurowicach

Zdjęcie nr 6. Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Kurowicach

Kościół z 1912 r. – zbudowany jako katolicki, z funduszy zebranych wśród mieszkańców. Jednonawowy budynek na rzucie prostokąta nakryty stromym, czterospadowym dachem krytym ceramiczną dachówką. We frontowej części kalenicy dachu – dwukondygnacyjna wieżyczka z latarnią zwieńczoną metalowym krzyżem. Apsyda półkolista, w bocznej elewacji – kaplica nakryta trójspadowo. Wysunięty portal na osi fasady zwieńczony jest schodkowym, pięciopółowym naczółkiem o zaoblonych członach, z oculusem pośrodku. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący i cokołowy, lizeny w narożach elewacji. Otwory okienne prostokątne o ujednoliconych proporcjach i owalne.

Obiekt zachowany w bardzo dobrym stanie. Kapitalny remont przeprowadzono w 2012 r. z okazji setnej rocznicy budowy obiektu: wymiana pokrycia dachu, wykonanie odwodnienia ścian i fundamentów, zmiana wystroju prezbiterium restauracja i wykonanie nowych witraży. Na 2024 r. planuje się przeprowadzenie remontu elewacji i zespołu wejścia głównego budynku zgodnie z uzyskanym pozwoleniem konserwatorskim.

Zespół pałacowo-parkowy w Jerzmanowej⁴

Zdjęcie nr 7. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Jerzmanowej

W 1465 r. jako właściciele Jerzmanowej wzmiankowani są członkowie rodziny von Los. Zapewne z nimi należy wiązać powstanie renesansowej siedziby, której relikty czytelne są w obecnej budowli. Fundatorem obecnego pałacu jest Heinrich II Georg baron von Sack. Od ok. 1845 r. do końca XIX w. właścicielem majątku była rodzina Moderow, a od ok. 1900 r. do 1945 r. rodzina von Hoyos.

Barokowy pałac w obecnej formie wzniesiony został ok. 1730 r., w wyniku rozbudowy renesansowego dworu z 2 poł. XVI w., przebudowany w 2 poł. XIX w. i ok. 1910 r., remontowany w 1964 r. Początki założenia ogrodowego sięgają 2 poł. XVI w., ogród barokowy założony został równoległe z budową pałacu w 1 poł. XVIII w.

Murowany i tynkowany, barokowy pałac, wzniesiony jest na rzucie prostokąta, z ryzalitami w skrajnych częściach dłuższych elewacji i wydatnym ryzalitem na osi fasady. Dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem rozplanowanym w obrębie dolnej kondygnacji wysokiego dachu mansardowego, rozczłonkowanego lukarnami i oknami powiekowymi. Środkowy ryzalit fasady, podkreślony trójkątnym naczółkiem, w przyziemiu przeparty jest trójarkadowym podcieniem na filarach dekorowanych jońskimi pilastrami; środkową arkadę osłania kamienna, bogato dekorowana, barokowa balustrada. Wnętrze pałacu w układzie dwu- i trójtraktowym, z holem sklepionym krzyżowo oraz stiukową dekoracją sufitów. Na sklepieniach dwóch sala - dekoracje stiukowe o tematyce dworskiej, bazującej na mitologii greckiej.

Przed fasadą pałacu założono rozległy dziedziniec honorowy na planie wydłużonego prostokąta. Przy dłuższych bokach dziedzińca wzniesione zostały oficyny i budynki folwarczne. Głównym elementem kompozycyjnym i osią barokowego założenia parkowego jest szeroki kanał wodny biegnący prostopadłe do bocznej elewacji pałacu. Płd.-wsch. część założenia zajmowało, porośnięte lasem, naturalne wzniesienie, które mogło początkowo pełnić funkcję bosketu, w 4 ćw. XIX w. zaadaptowane na park postromantyczny. Wśród starodrzewu zachowane są lipy, klony, graby, wierzby i dęby, zaś prawie 1/3 drzewostanu stanowi klon jawor. Liczną grupę drzew stanowią dęby bezszypułkowe. Wzdłuż drogi prowadzącej do pałacu ciągnie się aleja lipowa. (ok. 200 lat).

W zespole znajduje się budynek stodoły z oborą wpisane także do rejestru zabytków.

Od 2015 r. właścicielem zespołu pałacowo-parkowego jest Gmina Jerzmanowa, która podjęła etapową rewitalizację obiektu, obejmującą pałac, park i budynki gospodarcze. Przeprowadzono odwonienie i zabezpieczenie antywilgociowe, naprawę i konserwację więźby dachowej i wymianę pokrycia dachowego, prace porządkujące wnętrza, w tym usunięcie elementów współczesnych (ścianki działowe, wykładziny ścienne i podłogowe). Docelowo w pałacu będzie się mieścić m.in. Gminne Centrum Kultury, biblioteka

⁴ oprac. B. Oszczanowska, OT NID we Wrocławiu, 21-10-2015 r. Portal NID zabytek.pl
<https://zabytek.pl/pl/obiekty/jerzmanowa-palac-ob-przedszkole-gminne>; Inicjatywy Jerzmanowskie, Nr 4(22)2020,
<https://www.jerzmanowa.com.pl/assets/jerzmanowa/media/files/90e8d134-5daa-42bb-a9f3-4317c6d1f7ea/inicjatywy-jerzmanowskie-nr-22.pdf>; Nr 4(26)2021 <https://www.jerzmanowa.com.pl/assets/jerzmanowa/media/files/01728e80-6ba3-4a64-bc29-e920d007cd5e/inicjatywy-jerzmanowskie-26.pdf>

z czytelną, siedziby stowarzyszeń. W parku, w ramach kilku etapów prac, oczyszczono stawy wraz z systemem wodnym, utwardzono ścieżki spacerowe, wykonano małą architekturę, zainstalowano lampy, ławeczki. Wytyczono i oznakowano Przyrodniczą Ścieżkę Edukacyjną.

Zdjęcie nr 8. Stodoła i obora, ul. Obiszowska 4A w Jerzmanowej, ob. „Stodoła kultury” – świetlica wiejska

Budynki stodoły i obory – na rzutach wydłużonych prostokątów – nakryte są dwuspadowymi dachami krytymi ceramiczną dachówką, przylegają do siebie ścianami szczytowymi. Stodoła – budynek jednokondygnacyjny, minimalnie wyższy od obory; ściany murowane z kamienia, w ścianie szczytowej oblicowane cegłą, detal architektoniczny wykonany w cegle: gzyms wieńczący, nadproża otworów drzwiowych, obramienia pionowych szczelin wentylacyjnych. Obora – budynek jednokondygnacyjny podwyższony o ściankę kolankową, murowany z kamienia, z ceglany detal: masywne lizeny w pełnej wysokości ściany flankujące dawne otwory wrót, blendy okienne oraz obramienia otworów okien i drzwi, gzyms kordonowy i wieńczący, sterczyny w zwieńczeniu narożu budynku. Budynki stodoły i obory jako jeden obiekt zabytkowy zostały wpisane do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego w 2016 r.

Adaptacja budynków do nowych funkcji, związana z kapitalnym remontem, miała miejsce w latach 2019-2021. W stodole znajduje się świetlica, w oborze – kręgielnia. Budynki są w stanie bardzo dobrym. Przeprowadzono również zagospodarowanie bezpośredniego otoczenia.

Zespół pałacowo-parkowy w Bądzowie (nr 30A)

Zdjęcie nr 9. Pałac w Bądzowie (nr 30A)

Neobarokowy pałac w Bądzowie zbudowano około 1900 r. na terenie majątku w 1 poł. XIX w. należącego do rodziny von Logan; później właścicielami byli: von Eckartsberg, von Rieschke. W 1917 r. majątek przejął Bank Ziemski w Berlinie, od 1922 r. majątkiem zarządza Hans Engel właściciel cegielni. Niezniszczony przetrwał wojnę. Po wojnie był użytkowany jako budynek mieszkalny wielorodzinny dla pracowników PGR i cegielni. Nieremontowany popadał w ruinę, w 1999 r. wystawiony na sprzedaż, został sprzedany w 2000 r. W latach 2000-2004 obiekt – pałacyk i park, dostosowano do potrzeb hotelowych i gastronomicznych. Obecnie kompleks pałacowy spełnia funkcję użytkową – organizowane są tu konferencje, szkolenia, spotkania biznesowe, przyjęcia i bankiety okolicznościowe. Stan zachowania obiektu jest bardzo dobry.

Park założono na planie prostokąta, tereny zielone usytuowane pomiędzy alejami parkowymi, wokół dworu. W części południowej staw. Teren zadbane z małą architekturą ogrodową, porośnięty drzewami i krzewami. Wzdłuż utwardzonej drogi szpaler drzew owocowych.

Kuźnia w Jaczowie (ul. Główna przy nr 39)

Zdjęcie nr 10. Kuźnia w Jaczowie (ul. Główna przy nr 39)

Obiekt pochodzi z XVIII w. To budynek jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms cokołowy. Budynek w średnim stanie technicznym: uszkodzone i przebarwione tynki, niewielkie uszkodzenie pokrycia dachu.

Stajnia w Kurowicach (przy nr 7)

Zdjęcie nr 11. Stajnia w Kurowicach (przy nr 7)

Jednokondygnacyjny budynek z XVIII-XIX w., nakryty pulpitowym stropodachem krytym papą. Ściany murowane, tynkowane. Otwory okienne prostokątne, szklone luksferami. Stan zachowania: zły, brak piętra budynku - parter płasko nakryty, zatynkowanie blend rozczłonkowujących ściany, zmiana rozmieszczenia i kształtu okien, wymiana szklenia, uszkodzenia tynków.

Obora w Kurowicach (przy nr 7)**Zdjęcie nr 12. Obora w Kurowicach (przy nr 7)**

Wzniesiona w poł. XIX w. Budynek jednokondygnacyjny, podwyższony o ściankę kolankową, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący i cokołowy, lizeny, blendy. Budynek w stanie średnim, użytkowany; lekko uszkodzone i przebarwione tynki; niekompletne szklenie okien, wymiana jednych wrót – bez nawiązania do historycznego kształtu i konstrukcji.

Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 12)**Zdjęcie nr 13. Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 12)**

Budynek z 1836 r. jednokondygnacyjny, nakryty dachem naczółkowym krytym dachówką ceramiczną. W narożu elewacji frontowe – wtórny ganek nakryty dachem pulpitowym. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący. Otwory okienne prostokątne o zróżnicowanych proporcjach.

Budynek o zachowanej historycznej bryle lekko zakłóconej przez dobudowanie ganku; zmiana kształtu i rozmieszczenia otworów okiennych i wymiana stolarki – bez nawiązania do form historycznych. Stan techniczny dobry.

Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 17)**Zdjęcie nr 14. Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 17)**

Budynek powstały w 1833 r., parterowy z niewyodrębnioną ścianką kolankową, nakryty dachem dwuspadowym z naczółkiem, kryty dachówką ceramiczną. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący. Otwory okienne prostokątne o lekko zróżnicowanych proporcjach.

Budynek o zachowanej historycznej bryle; zmianie uległo rozmieszczenie okien, stolarka – wymieniona bez zachowania historycznych podziałów okiennych, wymiana tynków spowodował likwidację pierwotnych podziałów elewacyjnych (np. wyodrębnienie ścianki kolankowej). Stan techniczny średni; w części budynku wyraźnie zawilgocenie ścian od strony fundamentów i ubytki tynku. Zachowana stolarka okienna w szczycie budynku.

Dwór w Łagoszowie Małym (nr 45)**Zdjęcie nr 15. Dwór w Łagoszowie Małym (nr 45)**

Dwór pochodzi z 1 połowy XIX w. Budynek wysoko podpiwniczony, jednokondygnacyjny, nakryty wysokim dachem naczółkowym z lukarną zamkniętą ćwierkolistym naczółkiem – na osi połączy frontowej, kryty dachówką ceramiczną. Drzwi – poprzedzone podpiwniczonym tarasem ze schodami, otoczonym murem balustradą – dwuskrzydłowe, opierane listwami w jodełkę. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący, fragmenty podziałów lizenowych. Otwory okienne prostokątne o ujednoliconych proporcjach. Stolarka dwudzielna czteropodziałowa, w części wymieniona.

Zachowane historyczne walory budynku: bryła, rozmieszczenie otworów, znaczna część stolarki okiennej i stolarka drzwi; tynki wtórne – częściowa likwidacja pierwotnego detalu (lizeny). Stan techniczny obiektu jest zły: znacznie uszkodzone tynki, uszkodzona stolarka. Budynek wymaga całkowitego remontu.

Park w Maniowie

Park założony na koniec XIX w. w obrębie dziedzica części folwarcznej wchodzącej w granice założenia parkowego stworzono teren rekreacyjny z placem zabaw. Część folwarczną od założenia parkowego rozdziela droga asfaltowa. Park rozpościera się po wschodniej stronie zabudowy folwarcznej tuż za drogą asfaltową na wzniesieniu gdzie zlokalizowane są relikty pałacu. Do budynku pałacu prowadziły dwie drogi obsadzone lipami zachowane do dziś.

Stan zachowania: pierwotne granice i kompozycja; pałac rozebrany – zachowały się resztki piwnic i fragmenty murów. W 2022 r. Nadleśnictwo, będące właścicielem obiektu, podjęło decyzję o wycięciu 43 obumarłych lub obumierających drzew zagrażających bezpieczeństwu.

Oficyna pałacowa – relikty założenia dworskiego z folwarkiem w Potoczku

Zdjęcie nr 16. Oficyna pałacowa – relikty założenia dworskiego z folwarkiem w Potoczku

Parterowy na rzucie prostokąta, nakryty dachem naczółkowym łamanym (albo dwuspadowym łamanym z naczółkami), z facjatką na osi połączenia frontowej. Ściany murowane, tynkowane. Otwory okien i drzwi prostokątne. W elewacji bocznej rozległa dobudówka. Dach kryty blachą trapezową. Stolarka okien wtórna, bez nawiązania do historycznych podziałów: w szczycie – oryginalna. Stan techniczny budynku dobry: wymiana tynków, stolarki, pokrycia dachu. Zachowana bryła budynku, zmiana rozmieszczenia i kształtu otworów okiennych, wymiana stolarki.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Jerzmanowa nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Jerzmanowa znajduje się 20 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Jerzmanowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	NR	REJESTR ZABYTEKÓW	DATA REJESTRU
1	Bądzów	Pałac	Bądzów	30A	A/2758/713/L	26-06-1986
2	Bądzów	Park			A/3514/658/L	23-12-1983
3	Jaczów	Kościół parafialny pw. Św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	ul. Główna	17A	A/1779/164	15-03-1961
4	Jaczów	Kostnica			A/1780/686	18-12-1963
5	Jaczów	Kuźnia	ul. Główna	przy nr 39	A/2920/404	02-04-1963
6	Jerzmanowa	Kościół filialny pw. Wszystkich Świętych			A/1926/167	15-03-1961
7	Jerzmanowa	Cmentarz przykościelny			A/1927/770/L	28-12-1987
8	Jerzmanowa	Mur cmentarny			A/1927/770/L	28-12-1988
9	Jerzmanowa	Pałac	ul. Obiszowska	4	A/2921/168/318/L	15-03-1961
10	Jerzmanowa	Stodoła i obora	ul. Obiszowska	4A	A/6011	09-06-2016
11	Jerzmanowa	Park			A/2922/563/L	06-05-1980
12	Jerzmanowa	Aleja lipowa			A/2922/563/L	06-05-1981
13	Kurowice	Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św.			A/1069	11-06-2008
14	Kurowice	Stajnia	Kurowice	przy 7	A/2966/695	18-12-1963
15	Kurowice	Obora	Kurowice	przy 7	A/2966/695	18-12-1963
16	Kurowice	Budynek mieszkalny	Kurowice	12	A/2965/694	18-12-1963
17	Kurowice	Budynek mieszkalny	Kurowice	17	A/2964/693	18-12-1963
18	Łagoszów Mały	Dwór	Łagoszów Mały	45	A/3061/2091/434/L	05-05-1971
19	Maniów	Park			A/3131/562/L	06-05-1980
20	Potoczek	Oficyna mieszkalna I	Potoczek		A/3209/399	02-04-1963

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, które również występują na obszarze Gminy Jerzmanowa, nagrobki.

Na terenie Gminy Jerzmanowa znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego. Głównie stanowią one wyposażenie kościołów. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP Gminy Jerzmanowa jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Zawierają one zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Poniżej, w Tabeli nr 2,

przedstawiono wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jerzmanowa

Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jerzmanowa

DATA PODJĘCIA UCHWAŁY	NUMER UCHWAŁY	UCHWAŁA DOTYCZY	OBOWIĄZYWANIE UCHWAŁY
19 kwietnia 2010 r.	XLII/276/2010	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego „Głogów Głęboki-Przemysłowy” w granicach administracyjnych gminy Jerzmanowa	Obowiązująca
19 kwietnia 2010 r.	XLII/278/2010	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów terenów górniczych „Sieroszowice I” i „Rudna I” oraz pozostałej części gminy nie objętej planem miejscowym dla terenu górniczego „Głogów Głęboki-Przemysłowy” w granicach Gminy Jerzmanowa	Obowiązująca
18 czerwca 2012 r.	XX/159/2012	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla korytarzy infrastruktury	Obowiązująca
24 września 2014 r.	XL/350/2014	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranego obszaru w obrębie geodezyjnym Gaiki-Potoczek położonego w granicach terenów górniczych w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca (od 6 listopada 2014 r.)
19 sierpnia 2015 r.	X/81/2015	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów we wsiach Jaczów i Kurowice, położonych w granicach terenu górniczego „Głogów Głęboki-Przemysłowy” w granicach gminy Jerzmanowa	Obowiązująca
21 października 2016 r.	XXVII/195/2016	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w obrębie geodezyjnym Bądzów położonego w granicach terenu górniczego	Obowiązująca
21 października 2016 r.	XXVII/197/2016	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębach geodezyjnych: Bądzów, Jerzmanowa, Gaiki-Potoczek i Kurów Mały, położonych w granicach terenów górniczych w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca od 27 stycznia 2017 r.
26 kwietnia 2017 r.	XXXVII/252/2017	Uchwała Rady Gminy Jerzmanowa w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru we wsi Jaczów położonego w granicach terenu górniczego "Głogów Głęboki-Przemysłowy", dla obszaru we wsi Modła położonego w granicach terenu górniczego "Głogów Głęboki-Przemysłowy" oraz dla wybranego obszaru w obrębie geodezyjnym Smardzów położonego w granicach terenu górniczego "Głogów Głęboki-	Obowiązująca od dnia 17 czerwca 2017 r. stwierdzenie nieważności uchwały w części dot. § 1 ust. 5 pkt 6 we fragmencie „z wyjątkiem zagospodarowania budowlami infrastruktury technicznej, układu komunikacyjnego oraz zielenią urządzoną”, § 1 ust. 5 pkt 8 we fragmencie „naziemnych” (Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Dolnośląskiego z 29 maja 2017 r.

		Przemysłowy"	poz.2686)
23 sierpnia 2017 r.	XLI/279/2017	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębie geodezyjnym Jaczów położonych w granicach terenu górniczego „Głogów Głęboki-Przemysłowy” w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca
31 stycznia 2018 r.	XVLI/330/2018	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranego obszar w obrębie geodezyjnym Jerzmanowa położonego w granicach terenu górniczego w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca.
30 maja 2018 r.	LII/353/2018	W sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębach geodezyjnych Bądzów i Jaczów położonych na terenach górniczych w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca
13 marca 2019 r.	VII/53/2019	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranego obszaru w obrębie geodezyjnym Jaczów, położonego w granicach terenu górniczego w gminie Jerzmanowa.	Obowiązująca
16 grudnia 2020 r.	XXXIII/232/2020	W sprawie w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębach geodezyjnych: Smardzów, Gaiki-Potoczek, Jerzmanowa, Kurowice – Modła położonych w granicach terenów górniczych	Obowiązująca
16 grudnia 2020 r.	XXXIII/235/2020	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębach geodezyjnych: Gaiki-Potoczek, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice-Modła, Kurów Mały i Łagoszów Mały, położonych w granicach terenów górniczych w gminie Jerzmanowa	Obowiązująca
24 luty 2021 r.	XXXVI/262/2021	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów w obrębach geodezyjnych: Jaczów, Kurowice-Modła i Smardzów, położonych w granicach terenu górniczego „Głogów Głęboki-Przemysłowy” w granicach gminy Jerzmanowa.	Obowiązująca – Rozstrzygnięcie nadzorcze nr NK-N.4131.42.1.2021.MS6 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 30 marca 2021 r. stwierdzające nieważność § 8 ust. 12 pkt 1 we fragmentach „G.S.6.KDD” i „G.S.11.KDD” oraz § 8 ust. 12 pkt 2 we fragmentach „G.S.19.KDW” i „G.S.21.KDW”
29 marca 2023 r.	LXIII/458/2023	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obrębów ewidencyjnych: Bądzów, Gaiki-Potoczek i Jerzmanowa, położonych na terenach górniczych.	Rozstrzygnięcie nadzorcze NR NK-N.4131.42.2.2023.MS6 Wojewody Dolnośląskiego z 25 kwietnia 2023r. stwierdzające nieważność § 7. ust. 2 uchwały Nr LXIII/458/2023 Obowiązująca od dnia 23 maja 2023r.
29 marca 2023 r.	LXIII/460/2023	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów geodezyjnych: Bądzów, Gaiki-Potoczek, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice-Modła, Kurów Mały, Łagoszów Mały i Smardzów, położonych na terenach górniczych.	Obowiązująca od dnia 20 czerwca 2023r.
26 kwietnia 2023 r.	LXIV/467/2023	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębów	

		geodezyjnych: Bądzów, Gaiki-Potoczek, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice-Modła, Łagoszów Mały i Smardzów położonych na terenach górniczych.	
--	--	---	--

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t. j. Dz.U. z 2021 r., poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy o ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Na podstawie przepisów, wprowadzonych w 2019 r., zmieniających rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania

z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa została wykonana w latach 2012 i 2013 przy opracowywaniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2013-2016. Kolejna aktualizacja Ewidencji nastąpiła na koniec 2019 r. podczas opracowywania i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2020-2023, przyjęta została przyjęta Zarządzeniem Nr 0050.95.2020 Wójta Gminy Jerzmanowa z dnia 21 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Jerzmanowa. Przy opracowaniu niniejszego GPOnZ dokonano aktualizacji ewidencji. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2 (stanowiska archeologiczne).

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy wyłączenia obiektów jak i włączania nowych obiektów do GEZ.

Gmina Jerzmanowa jest właścicielem 28 obiektów, w tym 4 obiekty wpisane są do rejestru zabytków nieruchomych i dwóch wpisanych do rejestru zabytków ruchomych (Tabela nr 3). Gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całe przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Tabela nr 3. Wykaz obiektów zabytków, których Gmina Jerzmanowa jest właścicielem/współwłaścicielem

LP.	ADRES	OBIEKT	FORMA WŁASNOŚCI
1	Bądzów	cmentarz wiejski (nieczynny)	własność
2	Gaiki	cmentarz wiejski (nieczynny)	własność
3	Jaczów	dawny budynek Remizy	własność
4	Jaczów	figura św. Jana Nepomucena	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków ruchomych
5	Jaczów	kapliczka przydrożna przy skrzyżowaniu drogi lokalnej gminnej i wojewódzkiej	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków ruchomych
6	Jerzmanowa, ul. Obiszowska 4	pałac w zespole pałacowym z folwarkiem	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków
7	Jerzmanowa	park z aleją lipową w zespole pałacowym z folwarkiem	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków
8	Jerzmanowa	oficyna I w zespole folwarcznym	własność
9	Jerzmanowa	spichlerz w zespole folwarcznym - ruiny	własność
10	Jerzmanowa	obora I w zespole folwarcznym	własność
11	Jerzmanowa	oficyna II w zespole folwarcznym	własność
12	Jerzmanowa	stodoła I w zespole folwarcznym	własność
13	Jerzmanowa, ul. Obiszowska 4A	stodoła II w zespole folwarcznym	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków

14	Jerzmanowa, ul. Obiszowska 4A	obora II w zespole folwarcznym	własność, obiekt wpisany do rejestru zabytków
15	Jerzmanowa	obora III w zespole folwarcznym	własność
16	Jerzmanowa	cmentarz komunalny	własność
17	Kurowice	cmentarz komunalny	własność
18	Kurów Mały	aleja lipowa wzdłuż drogi do Kurowa Małego	własność
19	Kurów Mały	cmentarz wiejski (nieczynny, zlikwidowany)	własność
20	Łagoszów Mały	cmentarz wiejski (nieczynny)	własność
21	Maniów	cmentarz wiejski (nieczynny)	własność
22	Potoczek	aleja prowadząca do grobowca Kurta Hempla – relikty założenia dworskiego z folwarkiem	współwłasność
23	Potoczek	aleja przy folwarku – relikty założenia dworskiego z folwarkiem	współwłasność
24	Potoczek	szpaler graniczny – relikty założenia dworskiego z folwarkiem	własność
25	Potoczek	obsadzenie grobli – relikty założenia dworskiego z folwarkiem	współwłasność
26	Potoczek	oficyna pałacowa (obecnie budynek mieszkalny nr 10A) – relikty założenia dworskiego z folwarkiem	współwłasność
27	Smardzów	kapliczka w centrum wsi	własność
28	Zofiówka	aleja jesionowa	własność

5.6.1. Zabytki archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Na terenie Gminy Jerzmanowa istnieje spora ilość zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, które zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Związane jest to z wielowiekową tradycją osadniczą na tych terenach. Udokumentowano 119 stanowisk archeologicznych oraz 10 obszarów ochrony archeologicznej. Stanowiska występują na trzech obszarach AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski): 70-19, 69-19, 68-19. Na terenie gminy nie ma stanowisk wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych województwa dolnośląskiego. Trzy stanowiska – o numerach 7/73/70-19, 5/47/68-19 oraz 13/46/69-19 – kwalifikują się do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej. Dla siedmiu ze wszystkich stanowisk nie określono lokalizacji.

Wśród najczęściej znalezionych stanowisk archeologicznych występują ślady osadnictwa (ponad 50% wszystkich znalezisk). Ponadto udokumentowano osady, punkty osadnicze, cmentarzyska, skarby, a także pojedyncze relikty podziemne pałacu, dwór z relikdami wieży mieszkalnej, ruinę dworu, grodzisko, znalezisko luźne (po 1 obiekcie).

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2021 r. poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzennego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Jerzmanowa.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY JERZMANOWA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • świeckie i sakralne obiekty zabytkowe – kapliczki, figury przydrożne; • zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń pałacowych/dworsko-parkowych; • historyczne układy ruralistyczne wsi stanowiące element dziedzictwa niematerialnego; • zabytkowe cmentarze; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • aktywna działalność Gminnego Centrum Kultury w Jerzmanowej, Gminnej Biblioteki Publicznej w Jerzmanowej wraz z jej filiami w Jaczowie oraz Zespołu Ludowego Jaczowiacy; • oznakowane ścieżki turystycznej, m.in. szlak turystyczny „Polskiej Miedzi”; • dotacje przyznawane w ramach uchwały w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na 	<ul style="list-style-type: none"> • słaby stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych); • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • niewielka baza turystyczna i gastronomiczna; • brak punktu informacji turystycznej;

<p>sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków;</p> <ul style="list-style-type: none"> • gmina należy do Lokalnej Grupy Działania „Kraina Łęgów Odrzańskich”. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • konieczność uzgadniania i opiniowania remontów/modernizacji obiektów zabytkowych wg. wytycznych konserwatorskich co z kolei też wpływa na bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną, w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Jerzmanowa. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2016-2019 oraz na lata 2020-2023 (Tabela nr 4). Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2024-2027:

PRIORYTET I: Dbłość o zachowanie istniejących walorów zabytkowych.

PRIORYTET II: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w zrównoważonym rozwoju gminy.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe zadania.

Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Jerzmanowa

KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
PRIORYTET I: Dbalność o zachowanie istniejących walorów zabytkowych.		
Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność kulturową regionu przez wykorzystanie wielokulturowości regionu, propagowanie zwyczajów, gwary i wyrobów artystycznych poszczególnych grup społecznych dawnych i obecnych.	Jakie działania podjęto, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
	Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć związanych z promowaniem walorów historycznych, etnograficznych i zwyczajowych gminy.	
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością/ współwłasnością gminy.	Czy pozyskano środki, skąd pozyskano środki, na jakie objekty, zakres prac
	Kontynuowanie udzielania dotacji zgodnie z obowiązującą uchwałą w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, ilość przyznanych dotacji, na jakie objekty, zakres prac
	Realizacja zadań własnych Gminy Jerzmanowa z w kwestii poprawy stanu i utrzymania obiektów zabytkowych, będących jej własnością/współwłasnością (Tabela nr 3).	Co zrealizowano, zakres działań, wartość inwestycji, czy pozyskano dofinansowanie/dotacje
	Kontynuacja działań inwestycyjnych/modernizacyjnych przy zabytkowym zespole pałacowo-parkowym w Jerzmanowej.	
	Egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w aktach planowania przestrzennego.	Czy i jakie zapisy wprowadzono, zmieniono, dla jakich obiektów
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych parków oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, gdzie, wartość przeznaczonych środków
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego	Coroczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Czy aktualizowano Plan
	Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.	Czy wykonano przeglądy, gdzie, ich zakres, wyniki

PRIORYTET II: Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w zrównoważonym rozwoju gminy.		
Zwiększenie świadomości kulturowej wśród dzieci i młodzieży przez jej włączenie w różne formy aktywności	Organizacja konkursów historycznych, wydarzeń w oparciu o lokalne dziedzictwo kulturowe.	Ilość zorganizowanych konkursów/wydarzeń, ich tematyka, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów we ścisłej współpracy z Gminnym Centrum Kultury w Jerzmanowej, ze stowarzyszeniami, z sołectwami, parafiami, kołami gospodyń wiejskich.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano
	Organizacja wycieczek krajoznawczych, rowerowych po najciekawszych miejscach gminy.	
Tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej	Wsparcie merytoryczne w celu opracowania tablic informacyjnych zawierających podstawowe informacje na temat najbardziej wartościowych zabytków rejestrowych, które zamieszczone zostaną na zewnątrz obiektów.	Ile tablic umieszczono, gdzie, wartość przeznaczonych środków
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków
Promocja historii i dziedzictwa kulturowego	Opracowanie ulotek/prospektów/broszur promujących zabytki gminy (również w formie edukacyjnej).	Czy opracowano, ilość wydanych pozycji, z kim współpracowano, wartość przeznaczonych środków
	Poszerzenie działań informacyjnych o kulturze regionu, włączenie edukacji historyczno-kulturowej o zabytkach i spuściźnie gminy do programów nauczania i innych form pracy z uczniem.	Jakie działania zaplanowano, jakie zrealizowano, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,

- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Jerzmanowa),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Jerzmanowa dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Jerzmanowa,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny

obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• **źródła krajowe:**

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• **źródła pozostałe:**

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,

- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego – Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjętą w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatu Głogowskiego – przyznawane są zgodnie z podjętą Uchwałą Nr XLV/393/2010 Rady Powiatu Głogowskiego z dnia 30.06.2010 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dotacje mogą być udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, które zostaną zrealizowane w określonym przez umowę terminie. Ubiegający się o dotację podmiot składa stosowny wniosek o udzielenie dotacji w terminie do dnia 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy do Zarządu Powiatu Głogowskiego. W szczególnie uzasadnionych przypadkach podmiot może złożyć wniosek o udzielenie dotacji w trakcie roku budżetowego.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Jerzmanowa – przyznawane są zgodnie z Uchwałą Nr LIII/359/2018 Rady Gminy Jerzmanowa z dnia 13 czerwca 2018 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków. Wnioski ze skompletowanymi załącznikami należy składać w terminie do dnia 20 września roku poprzedzającego rok, w którym wnioskowane o dotację zadanie będzie realizowane. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o dotację na prace lub roboty przy więcej niż jednym zabytku.

W przypadku ubiegania się o dotacje na prace lub roboty budowlane, których konieczność wykonania wynika ze zdarzeń losowych powodujących bezpośrednie zagrożenie zabytku lub z innych nadzwyczajnych okoliczności – wnioski o udzielenie dotacji mogą być składane w każdym czasie.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• **Rządowy Program Odbudowy Zabytków**

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest rządowym programem, który oferuje jednostkom samorządu terytorialnego możliwość wsparcia zadań inwestycyjnych w ramach zadań wnioskodawcy polegających na ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dofinansowane z programu może być przeznaczone na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się z ewidencji zabytków, a także na udzielenie przez jednostkę samorządu terytorialnego dotacji o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podmiotowi trzeciemu z zachowaniem przepisów prawa regulujących przekazywanie takich dotacji.

Każdy samorząd może złożyć maksymalnie 10 wniosków w trzech kategoriach: do 150.000,00 zł, do 500.000,00 zł i do 3.500.000,00 zł.

Dofinansowane może być przyznane w wysokości maksymalnie 98 % wartości inwestycji.

Pełne informacje dotyczące naboru wniosków do programu wraz z instrukcją i ogłoszeniem o naborze znajdują się na stronie Banku Gospodarstwa Krajowego.

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i cieplnej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nakładów orzeczonych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywnien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

• Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Jerzmanowa
11. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 oraz na lata 2020-2023
12. Marek Robert Górniak, Pamiątniki, relacje i wspomnienia osadników rejonu obecnej Gminy Jerzmanowa (część 2), Urząd Gminy Jerzmanowa, rok 2014
13. Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk, Warszawa 2006, s. 370-371
14. B. Oszczanowska, D. Wiśniewska, Gmina Jerzmanowa. Studium środowiska kulturowego, ROBiDZ we Wrocławiu, Wrocław 2006, mps w archiwum NID OT we Wrocławiu
15. B. Oszczanowska, OT NID we Wrocławiu, 21-10-2015 r. Portal NID zabytek.pl, <https://zabytek.pl/pl/obiekty/jerzmanowa-palac-ob-przedszkole-gminne>; Inicjatywy Jerzmanowskie, Nr 4(22)2020
16. <https://www.jerzmanowa.com.pl/assets/jerzmanowa/media/files/90e8d134-5daa-42bb-a9f3-4317c6d1f7ea/inicjatywy-jerzmanowskie-nr-22.pdf>; Nr 4(26)2021
<https://www.jerzmanowa.com.pl/assets/jerzmanowa/media/files/01728e80-6ba3-4a64-bc29-e920d007cd5e/inicjatywy-jerzmanowskie-26.pdf>
17. www.jerzmanowa.com
18. www.nid.pl
19. www.nimoz.pl
20. www.zabytek.pl
21. www.stat.gov.pl/gus
22. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Jerzmanowa
2. Tabela nr 2. Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jerzmanowa
3. Tabela nr 3. Wykaz obiektów zabytków, których Gmina Jerzmanowa jest właścicielem/współwłaścicielem
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT
5. Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Jerzmanowa
6. Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie
7. Zdjęcie nr 3. Kostnica w Jaczowie (przy kościele)
8. Zdjęcia nr 4, 5. Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej
9. Zdjęcie nr 6. Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Kurowicach
10. Zdjęcie nr 7. Pałac w zespole pałacowo-parkowym w Jerzmanowej
11. Zdjęcia nr 8. Stodoła i obora, ul. Obiszowska 4A w Jerzmanowej, ob. „Stodoła kultury” – świetlica wiejska

12. Zdjęcie nr 9. Pałac w Bądzowie (nr 30A)
13. Zdjęcie nr 10. Kuźnia w Jaczowie (ul. Główna przy nr 39)
14. Zdjęcie nr 11. Stajnia w Kurowicach (przy przy nr 7)
15. Zdjęcie nr 12. Obora w Kurowicach (nr 7)
16. Zdjęcie nr 13. Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 12)
17. Zdjęcie nr 14. Budynek mieszkalny w Kurowicach (nr 17)
18. Zdjęcie nr 15. Dwór w Łagoszowie Małym (nr 45)
19. Zdjęcie nr 16. Oficyna pałacowa – relikty założenia dworskiego z folwarkiem w Potoczku

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Spis obiektów wpisanych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Jerzmanowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ ADRES	OBIEKT	UWAGI/ REJESTR ZABYTKÓW
1	Bądzów	Układ ruralistyczny wsi	
2	Bądzów nr 8	Dom mieszkalny	
3	Bądzów nr 8	Trafostacja	
4	Bądzów nr 11	Dom mieszkalny	
5	Bądzów przy nr 11	Stodoła	
6	Bądzów przy nr 11	Budynek gospodarczy	
7	Bądzów nr 12	Dom mieszkalny	
8	Bądzów przy nr 12	Budynek gospodarczy	
9	Bądzów przy nr 12	Ogrodzenie	
10	Bądzów nr 16	Dom mieszkalny	
11	Bądzów przy nr 21-23	Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	
12	Bądzów nr 27	Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym	
13	Bądzów przy nr 27	Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym	
14	Bądzów przy nr 27	Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	
15	Bądzów przy nr 27	Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	
16	Bądzów nr 28	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
17	Bądzów nr 29	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
18	Bądzów nr 30A	Pałac w zespole pałacowym z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/2758/713/L z dnia 26- 06-1986 r.

19	Bądzów przy nr 30A	Park w zespole pałacowym z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/3514/658/L z dnia 23- 12-1983 r.
20	Bądzów przy nr 30A	Brama w zespole folwarcznym	
21	Bądzów przy nr 33	Budynek gospodarczy	
22	Bądzów dz. nr 17	Cmentarz wiejski (nieczynny)	
23	Gaiki przy nr 5	Budynek gospodarczy	
24	Gaiki nr 13	Dom mieszkalny	
25	Gaiki nr 31	Dom mieszkalny	
26	Gaiki przy nr 31	Budynek gospodarczy	
27	Gaiki dz. nr 250	Cmentarz wiejski – nieczynny	
28	Golowice nr 3	Budynek mieszkalno-gospodarczy	d. Bądzów
29	Jaczów	Układ ruralistyczny wsi	
30	Jaczów ul. Działkowa 5-6	Dom mieszkalny	
31	Jaczów ul. Główna przy nr 4	Budynek gospodarczy	
32	Jaczów ul. Główna 4	Dom mieszkalny	
33	Jaczów ul. Główna 5	Dom mieszkalny	
34	Jaczów ul. Główna przy nr 5	Budynek gospodarczy	
35	Jaczów ul. Główna 6	Dom mieszkalny	
36	Jaczów ul. Główna 7	Dom mieszkalny	
37	Jaczów ul. Główna 8	Dom mieszkalny	
38	Jaczów ul. Główna 9	Dom mieszkalny	
39	Jaczów ul. Główna 12	Budynek gospodarczy	
40	Jaczów ul. Główna 17	Dom mieszkalny	
41	Jaczów ul. Główna 23	Dom mieszkalny	
42	Jaczów ul. Główna 25	Dom mieszkalny	
43	Jaczów ul. Główna 26	Dom mieszkalny	
44	Jaczów ul. Główna 27	Dom mieszkalny	

45	Jaczów przy ul. Głównej 27	Ogrodzenie	
46	Jaczów ul. Główna 30	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
47	Jaczów przy ul. Główna 30	Ogrodzenie	
48	Jaczów ul. Główna 31	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
49	Jaczów ul. Główna 32	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
50	Jaczów ul. Główna 36	Dom mieszkalny	
51	Jaczów ul. Główna przy nr 37	Gołębnik	
52	Jaczów ul. Główna przy nr 37	Budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny	d. nr 38
53	Jaczów ul. Główna 38	Plebania	
54	Jaczów ul. Główna przy nr 38	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
55	Jaczów ul. Główna przy nr 39	Kuźnia	rejestr zabytków nr A/2920/404 z dnia 02-04-1963 r.
56	Jaczów ul. Główna 46	Dom mieszkalny	
57	Jaczów ul. Główna 47	Dom mieszkalny	
58	Jaczów ul. Główna 48	Dom mieszkalny	
59	Jaczów ul. Główna przy nr 48-49	Budynek gospodarczy	
60	Jaczów ul. Główna 49	Dom mieszkalny	
61	Jaczów przy ul. Głównej 49	Ogrodzenie	
62	Jaczów ul. Główna, dz. nr 492	Remiza, ob. budynek usługowy	
63	Jaczów ul. Główna, dz. nr 491	Krzyż pokutny z murem cmentarnym	
64	Jaczów ul. Główna, dz. nr 491	Cmentarz przykościelny	
65	Jaczów ul. Główna, dz. nr 491	Kościół parafialny pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	rejestr zabytków nr A/1779/164 z dnia 15-03-1961 r.
66	Jaczów ul. Główna, dz. nr 491	Kostnica (mauzoleum)	rejestr zabytków nr A/1780/686 z dnia 18-12-1963 r.
67	Jaczów ul. Główna, dz. nr 491	Figury patronów kościoła Św. Apostoła Szymona i Judy Tadeusza	
68	Jaczów, ul. Główna, dz. nr 492	Figura Św. Jana Nepomucena	

69	Jaczów ul. Główna, dz. nr 475/2	Kapliczka Przydrożna	
70	Jaczów ul. Kręta 1	Dom mieszkalny	
71	Jaczów ul. Kręta 4	Dom mieszkalny	
72	Jaczów ul. Kręta 5	Dom mieszkalny	
73	Jaczów ul. Kręta 6	Dom mieszkalny	
74	Jaczów ul. Kręta przy nr 6	Budynek gospodarczy	
75	Jaczów ul. Kręta przy nr 6	Ogrodzenie	
76	Jaczów ul. Ogrodowa, dz. nr 140	Cmentarz parafialny z kamiennymi fundamentami tablicy	
77	Jaczów ul. Ruszowicka 2	Budynek gospodarczy	
78	Jaczów ul. Smardzowska dz. nr 824/10	kapliczka	dawniej przypisana do miejscowości Smardzów
79	Jaczów ul. Szkolna 9	Dom mieszkalny	
80	Jaczów ul. Szkolna 24	Szkoła, ob. dom mieszkalny	
81	Jaczów dz. nr 475/1	Kapliczka Przydrożna	
82	Jerzmanowa	Układ ruralistyczny wsi	
83	Jerzmanowa ul. Głogowska 6	Dom mieszkalny, obecnie budynek poczty	
84	Jerzmanowa ul. Głogowska 11	Dom mieszkalny	
85	Jerzmanowa ul. Głogowska 14	Dom mieszkalny	
86	Jerzmanowa ul. Głogowska dz. nr 497/1, 499	Cmentarz komunalny	
87	Jerzmanowa ul. Głogowska, dz. nr 525	Kościół filialny, ob. parafialny pw. Wszystkich Świętych	rejestr zabytków nr A/1926/167 z dnia 15- 03-1961 r.
88	Jerzmanowa ul. Głogowska, dz. nr 525	Cmentarz przykościelny z murem cmentarnym	rejestr zabytków nr A/1927/770/L z dnia 28- 12-1987 r.
89	Jerzmanowa ul. Obiszowska	Zespół folwarczny przy pałacu	
90	Jerzmanowa ul. Obiszowska 2	Stodoła, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole folwarcznym	
91	Jerzmanowa ul. Obiszowska 2	Stodoła w zespole folwarcznym	
92	Jerzmanowa ul. Obiszowska 3	Oficina II w zespole folwarcznym, ob. dom mieszkalny	

93	Jerzmanowa ul. Obiszowska 3A-B-C-D	Stajnia w zespole folwarcznym, obecnie dom mieszkalny	d. nr 3a
94	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Pałac w zespole pałacowym z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/2921/168/318/L z dnia 15-03-1961 r.
95	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Park z aleja lipową w zespole pałacowym z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/2922/563/L z dnia 06-05-1980 r.
96	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Spichlerz w zespole folwarcznym	
97	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4A	Stodoła i obora w zespole folwarcznym, ob. „Stodoła kultury” – świetlica wiejska	rejestr zabytków nr A/6011 z dnia 09-06-2016 r. d. nr 4
98	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Oficyna w zespole folwarcznym	
99	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Obora II w zespole folwarcznym	
100	Jerzmanowa ul. Obiszowska 4	Obora III w zespole folwarcznym	
101	Jerzmanowa ul. Obiszowska 6	Dom zarządcy folwarku, ob. dom mieszkalny	ob. dom mieszkalny
102	Jerzmanowa ul. Obiszowska 7	Czworak w zespole folwarcznym	nr 7A,B,C,D
103	Jerzmanowa ul. Obiszowska 8	Czworak w zespole folwarcznym	nr 8A,B,C,D
104	Jerzmanowa ul. Obiszowska pomiędzy nr 7-8	Gołębnik w zespole folwarcznym	pomiędzy nr 7-8
105	Kurowice	Układ ruralistyczny	
106	Kurowice dz. nr 242/1	Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	rejestr zabytków nr A/1069 z dnia 11-06-2008 r.
107	Kurowice nr 1-1A	Dom mieszkalny	ob. nr 1-1A
108	Kurowice nr 1	Budynek gospodarczy	
109	Kurowice nr 6	Dom mieszkalny	
110	Kurowice nr 7	Dwór, ob. dom mieszkalny	
111	Kurowice przy nr 7	Stajnia folwarczna – pozostałości	rejestr zabytków nr A/2966/695 z dnia 18-12-1963 r.
112	Kurowice przy nr 7	Obora	rejestr zabytków nr A/2966/695 z dnia 18-12-1963 r.
113	Kurowice nr 8	Dom mieszkalny	
114	Kurowice nr 9	Dom mieszkalny	

115	Kurowice pomiędzy numerami 8 i 9	Ogrodzenie	
116	Kurowice przy nr 9	Budynek gospodarczy	
117	Kurowice przy nr 9, dz. nr 325	Rzeźba św. Jana Nepomucena	
118	Kurowice nr 10	Dom mieszkalny	
119	Kurowice przy nr 10	Budynek gospodarczy	
120	Kurowice przy nr 10	Ogrodzenie	
121	Kurowice nr 12	Dom mieszkalny	rejestr zabytków nr A/2965/694 z dnia 18- 12-1963 r.
122	Kurowice przy nr 12	Budynek gospodarczy	
123	Kurowice przy nr 12	Ogrodzenie	
124	Kurowice nr 13	Dom mieszkalny	
125	Kurowice przy nr 13	Budynek gospodarczy	
126	Kurowice przy nr 13	Ogrodzenie	
127	Kurowice nr 15	Dom mieszkalny	
128	Kurowice przy nr 15	Stodoła	
129	Kurowice przy nr 15	Ogrodzenie	
130	Kurowice nr 17	Dom mieszkalny	rejestr zabytków nr A/2964/693 z dnia 18- 12-1963 r.
131	Kurowice przy nr 17	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
132	Kurowice przy nr 17	Budynek gospodarczy I	
133	Kurowice przy nr 17	Budynek gospodarczy II	
134	Kurowice przy nr 17	Budynek gospodarczy III	
135	Kurowice przy nr 17	Stodoła	
136	Kurowice nr 19	Budynek mieszkalny	
137	Kurowice nr 20	Budynek mieszkalny	
138	Kurowice przy nr 20	Budynek gospodarczy	
139	Kurowice przy nr 20	Stodoła	

140	Kurowice przy nr 20	Ogrodzenie	
141	Kurowice nr 24	Budynek mieszkalny	
142	Kurowice przy nr 28	Budynek gospodarczy	
143	Kurowice nr 29	Dom mieszkalny	
144	Kurowice przy nr 29	Budynek gospodarczy	
145	Kurowice przy nr 29	Budynek gospodarczy	
146	Kurowice przy nr 29	Ogrodzenie	
147	Kurowice nr 32	Dom mieszkalny	
148	Kurowice nr 32A	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
149	Kurowice przy nr 7	Krzyż przydrożny	
150	Kurowice przy nr 17	Krzyż przydrożny	
151	Kurowice dz. nr 188	Cmentarz komunalny	
152	Kurów Mały	Układ ruralistyczny	
153	Kurów Mały nr 2	Dom mieszkalny	
154	Kurów Mały nr 4	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
155	Kurów Mały nr 9-9A	Dom mieszkalny – dawny zespół folwarczny	d. nr 9
156	Kurów Mały nr 11	Dom mieszkalny	
157	Kurów Mały przy nr 11	Stodoła	
158	Kurów Mały nr 12	Budynek mieszkalny	
159	Kurów Mały nr 16	Dom mieszkalny	
160	Kurów Mały nr 17	Stodoła	
161	Kurów Mały nr 18A	Dom mieszkalny	ob. nr 18
162	Kurów Mały przy nr 18	Stodoła	
163	Kurów Mały przy nr 23 nr działki 15/16	Pawilon widokowy – dawny zespół folwarczny	
164	Kurów Mały	Aleja Lipowa wzdłuż drogi do Kurowa Małego	
165	Kurów Mały dz. nr 97	Cmentarz wiejski – nieczynny	

166	Łagoszów Mały	Układ ruralistyczny	
167	Łagoszów Mały nr 2	Dom Ludowy, obecnie dom mieszkalny	
168	Łagoszów Mały nr 3	Dom mieszkalny	
169	Łagoszów Mały przy nr 3	Stodoła	
170	Łagoszów Mały nr 7	Dom mieszkalny	
171	Łagoszów Mały przy nr 11	Stodoła	
172	Łagoszów Mały nr 16	Dom mieszkalny	
173	Łagoszów Mały przy nr 16	Budynek gospodarczy	
174	Łagoszów Mały nr 19	Dom mieszkalny	
175	Łagoszów Mały nr 18	Dom mieszkalny	
176	Łagoszów Mały nr 20	Dom mieszkalny	
177	Łagoszów Mały przy nr 23	Stodoła	
178	Łagoszów Mały nr 27	Dom mieszkalny	d. nr 29
179	Łagoszów Mały przy nr 32A	Stodoła	d nr 32
180	Łagoszów Mały nr 35	Dom mieszkalny	
181	Łagoszów Mały nr 45	Zespół dworski z folwarkiem i gorzelnią	
182	Łagoszów Mały nr 45	Dwór w zespole dworskim z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/3061/2091/434/L z dnia 05-05-1971 r.
183	Łagoszów Mały przy nr 45	Obora I w zespole dworskim z folwarkiem	
184	Łagoszów Mały przy nr 45	Obora II w zespole dworskim z folwarkiem	
185	Łagoszów Mały przy nr 45	Stajnia i magazyn w zespole dworskim z folwarkiem	
186	Łagoszów Mały przy nr 45	Stodoła i magazyn w zespole dworskim z folwarkiem	
187	Łagoszów Mały dz. nr 31	Cmentarz wiejski – nieczynny	
188	Maniów nr 2A-2E	Zespół pałacowo-folwarczny	
189	Maniów nr 2A-2E	Czworaki i wozownia w zespole pałacowo-folwarcznym	
190	Maniów nr 2A-2E	Obora w zespole pałacowo-folwarcznym	
191	Maniów nr 2A-2E	Stajnia i wozownia w zespole pałacowo-folwarcznym, ob. budynki gospodarcze	

192	Maniów nr 5	Dom mieszkalny	
193	Maniów przy nr 5	Budynek gospodarczy	
194	Maniów	Park w zespole pałacowo-folwarcznym	rejestr zabytków nr A/3131/562/L z dnia 06- 05-1980 r.
195	Maniów dz. nr 309/92	Cmentarz wiejski - nieczynny	
196	Modła	Układ ruralistyczny	
197	Modła nr 4	Dom mieszkalny	
198	Modła przy nr 4	Ogrodzenie	
199	Modła nr 12	Dom mieszkalny (dawniej dom zarządcy folwarku) - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
200	Modła przy nr 16	Budynek gospodarczy	
201	Modła nr 16	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
202	Modła naprzeciwko ul. Marcowej 1 dz. nr 138	Kapliczka przydrożna przy drodze do Łągoszowa Małego	
203	Potoczek dz. nr 432/121	Grobowiec Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
204	Potoczek dz. 431/14, 431/15	Aleja prowadząca do grobowca Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
205	Potoczek dz. nr 518/2	Aleja przy folwarku - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
206	Potoczek dz. nr 275/2	Szpaler graniczny - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
207	Potoczek dz. nr 438/14	Obsadzenie grobli - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
208	Potoczek dz. nr 430/20	Oficyna pałacowa, obecnie budynek mieszkalny- relikty założenia dworskiego z folwarkiem	rejestr zabytków nr A/3209/399 z dnia 02- 04-1963 r.
209	Potoczek dz. nr 518/2	Stodoła - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
210	Potoczek nr 3	Dom mieszkalny	
211	Potoczek przy nr 5	Kapliczka przydrożna	
212	Potoczek przy nr 11	Stodoła	
213	Potoczek przy nr 18	Obora - relikty założenia dworskiego z folwarkiem	
214	Potoczek nr 20	Dom mieszkalny	
215	Potoczek przy nr 20	Budynek gospodarczy	

216	Smardzów	Układ ruralistyczny	
217	Smardzów nr 1	Budynek mieszkalno-gospodarczy	
218	Smardzów przy nr 1	Budynek gospodarczy	
219	Smardzów nr 2	Dom mieszkalny	
220	Smardzów nr 6	Dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	
221	Smardzów przy nr 9	Budynek gospodarczy	
222	Smardzów nr 16	Dom mieszkalny	
223	Smardzów przy nr 16A	Budynek gospodarczy	
224	Smardzów przy nr 16	Ogrodzenie	
225	Smardzów przy nr 18	Budynek gospodarczy	
226	Smardzów przy nr 7, dz. nr 73/3	Kapliczka	
227	Zofiówka	Aleja jesionowa	

Załącznik nr 2. Wykaz stanowisk archeologicznych położonych na terenie Gminy Jerzmanowa

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE
1	Jaczów	68-19	8	149
2	Jaczów	68-19	9	150
3	Jaczów	68-19	10	151
4	Jaczów	68-19	11	152
5	Jaczów	68-19	12	153
6	Jaczów	68-19	13	154
7	Jaczów	68-19	14	155
8	Jaczów	68-19	15	156
9	Jaczów	68-19	16	157
10	Jaczów	68-19	17	158
11	Jaczów	68-19	18	159
12	Jaczów	68-19	19	160
13	Jaczów	68-19	20	161
14	Jaczów	68-19	21	170
15	Jaczów	68-19	22	171
16	Jaczów	68-19	23	172
17	Jaczów	68-19	24	173
18	Jaczów	68-19	25	174
19	Jaczów	68-19	26	1775
20	Jaczów	68-19	27	177
21	Jaczów	68-19	28	180
22	Jaczów	68-19	29	181
23	Kurowice	68-19	1	65
24	Kurowice	68-19	2	93

25	Kurowice	68-19	3	94
26	Kurowice	68-19	4	95
27	Kurowice	68-19	5	96
28	Kurowice	68-19	6	97
29	Kurowice	68-19	7	98
30	Kurowice	68-19	8	99
31	Kurowice	68-19	9	100
32	Kurowice	68-19	10	101
33	Kurowice	68-19	11	102
34	Kurowice	68-19	14	105
35	Kurowice	68-19	18	110
36	Kurowice	68-19	19	111
37	Kurowice	68-19	20	112
38	Kurowice	68-19	21	233
39	Kurowice	68-19	22	234
40	Łagoszów Mały	68-19	24	85
41	Modła	68-19	1	89
42	Modła	68-19	2	90
43	Modła	68-19	3	91
44	Modła	68-19	4	92
45	Jaczów	69-18	2	21
46	Gaiki	69-19	1	35
47	Gaiki	69-19	2	36
48	Gaiki	69-19	3	37
49	Gaiki	69-19	4	38
50	Gaiki	69-19	5	39
51	Jaczów	69-19	1	19
52	Jaczów	69-19	2	20
53	Jaczów	69-19	3	21
54	Jaczów	69-19	4	22
55	Jaczów	69-19	5	23
56	Jaczów	69-19	6	24
57	Jaczów	69-19	7	25
58	Jerzmanowa	69-19	1	10
59	Jerzmanowa	69-19	2	11
60	Jerzmanowa	69-19	3	31
61	Jerzmanowa	69-19	4	32
62	Jerzmanowa	69-19	5	33
63	Jerzmanowa	69-19	6	34
64	Jerzmanowa	69-19	7	41
65	Kurów Mały	69-19	1	9
66	Kurów Mały	69-19	2	26
67	Kurów Mały	69-19	3	29
68	Kurów Mały	69-19	4	30
69	Łagoszów Mały	69-19	1	3
70	Łagoszów Mały	69-19	2	12
71	Łagoszów Mały	69-19	3	13
72	Łagoszów Mały	69-19	4	14
73	Łagoszów Mały	69-19	5	15

74	Łagoszów Mały	69-19	6	16
75	Łagoszów Mały	69-19	7	17
76	Łagoszów Mały	69-19	8	18
77	Łagoszów Mały	69-19	9	42
78	Łagoszów Mały	69-19	10	43
79	Łagoszów Mały	69-19	11	44
80	Łagoszów Mały	69-19	12	45
81	Łagoszów Mały	69-19	13	46
82	Maniów	69-19	1	4
83	Maniów	69-19	2	5
84	Maniów	69-19	3	6
85	Maniów	69-19	4	7
86	Maniów	69-19	5	47
87	Smardzów	69-19	1	8
88	Kurów Mały	69-20	20	72
89	Kurów Mały	69-20	21	73
90	Bądzów	70-19	1	61
91	Bądzów	70-19	2	62
92	Bądzów	70-19	3	63
93	Bądzów	70-19	4	64
94	Bądzów	70-19	5	65
95	Bądzów	70-19	6	12
96	Bądzów	70-19	7	13
97	Bądzów	70-19	8	14
98	Bądzów	70-19	9	15
99	Bądzów	70-19	10	16
100	Bądzów	70-19	11	17
101	Bądzów	70-19	12	18
102	Bądzów	70-19	13	19
103	Gaiki	70-19	6	52
104	Gaiki	70-19	7	66
105	Gaiki	70-19	8	71
106	Golowice	70-19	1	6
107	Golowice	70-19	2	7
108	Golowice	70-19	3	8
109	Golowice	70-19	4	9
110	Golowice	70-19	5	10
111	Golowice	70-19	6	11
112	Potoczek	70-19	1	53
113	Potoczek	70-19	2	54
114	Potoczek	70-19	3	67
115	Potoczek	70-19	4	68
116	Potoczek	70-19	5	69
117	Potoczek	70-19	6	70
118	Potoczek	70-19	7	73
119	Potoczek	70-19	9	76
OBSZARY OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ				
120	Bądzów	Obszar ochrony archeologicznej		
121	Golowice	Obszar ochrony archeologicznej		

122	Jaczów	Obszar ochrony archeologicznej
123	Jerzmanowa	Obszar ochrony archeologicznej
124	Kurowice	Obszar ochrony archeologicznej
125	Kurów Mały	Obszar ochrony archeologicznej
126	Łagoszów Mały	Obszar ochrony archeologicznej
127	Maniów	Obszar ochrony archeologicznej
128	Potoczek	Obszar ochrony archeologicznej
129	Smardzów	Obszar ochrony archeologicznej